

JOGILĖ TERESA RAMONAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

**KALBINĖS NUOSTATOS IR KALBINIS ELGESYS: KIENO
POVEIKIS STIPRESNIS?
TARPTAUTINIO ĮVAIKINIMO SITUACIJOS TYRIMAS IR SĄSAJOS
SU EMIGRACIJA**

ESMINIAI ŽODŽIAI: kalbinės nuostatos, lietuvių kalbos išlaikymas, tarptautinis įvaikinimas, kalbinis elgesys.

ANOTACIJA

Kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys yra svarbūs kalbos išlaikymo dviejų kalbų vienoje erdvėje aplinkybėmis veiksniai, ypač kai viena iš tų kalbų yra dominuojanti aplinkos kalba, o kita – mažumos ar tik namų aplinkos kalba, pavyzdžiui, emigracijoje. Straipsnyje nagrinėjamos kalbinės nuostatos netipiškomis – tarptautinio įvaikinimo – aplinkybėmis. Analizuojami sociolingvistinės apklausos, kurią vykdant apklaustos iš Lietuvos į Italiją vaikus įvaikinusios šeimos, duomenys. Tiriamoje situacijoje nuostatos negali paveikti realaus kalbinio elgesio, o tai suteikia galimybę matyti, kaip kalba neišlaikoma ir kaip greitai tai įvyksta, nepaisant teigiamai veikiančių tėvų kalbinių nuostatų.

ABSTRACT

Language attitudes and language behaviour are important factors for language maintenance in a situation of two languages in one space, especially when one of those languages is the dominating language of the environment and the other is a minority or only a home language, for instance, in case of emigration. The paper deals with language attitudes in an atypical situation of international adoption. It analyses data from a sociolinguistic survey to Italian families who have adopted children from Lithuania. In the situation under study the attitudes cannot influence the language behaviour and this gives a possibility to observe how the language is not maintained and how rapid the process is, despite the positive language attitudes of the adoptive parents.

ĮVADAS

Kalbos išlaikymo išvykus gyventi į užsienį klausimas nagrinėjamas jau seniai, ypač pastaraisiais dešimtmečiais globalizacijos kontekste, o lietuviams jis tapo itin aktualus dėl išskirtinai didelio emigracijos masto Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę. Kalbiniai su emigracija susiję klausimai domina Lietuvos kalbininkus, yra atliekama nemažai įvairaus pobūdžio tyrimų, siekiant išsiaiškinti lietuvių diasporos kalbines nuostatas, elgesį, šeimų kalbos politiką ir kt. Du dideli diasporos tyrimo projektai vykdyti Vilniaus universiteto mokslininkų 2011–2013 ir 2015–2017 m. (Ramonienė 2015, 2019a), nagrinėti kalbos įsisavinimo emigracijoje aspektai ir dvikalbystės klausimai (Blažienė 2016; Hilbig 2020; Vaisėtaitė 2020).

Minėtuose lietuvių diasporos tyrimuose ir iš kitų šaltinių (pvz., žiniasklaidos) matyti, kad atkūrus Nepriklausomybę iš Lietuvos išvykę svetur gyventi žmonės neretai bent iš pradžių lietuvių kalbą laiko tarsi savaiminiu dalyku. Naujausiesiems emigrantams ji išlieka artima ir paprastai vartojama dėl technologinių galimybių, kurios leidžia ne tik dažnai garso ir vaizdo ryšiu bendrauti su Lietuvoje likusiais giminėmis ar draugais, bet ir sekti Lietuvos naujienas, žiūrėti įvairias laidas ir pan. Taigi, pirmajai emigravusiai kartai kalbos išlaikymo klausimas dažniausiai net nekyla. Tai tampa aktualu kalbant apie naują kartą, kitaip tariant, kartu išvykusius mažus arba jau emigracijoje gimusius vaikus. Jie gyvena sąlygomis, kai aplinkos kalbos kiekis dažniausiai daugelį kartų viršija lietuvių kalbos kiekį, tad tokios sąlygos lietuvių kalbai įsisavinti ar ją išlaikyti nėra palankios, tam įtakos galėtų turėti kiti veiksniai.

Kalbos išlaikymą tiriantys kalbininkai sutaria, kad didelę svarbą turi asmens ir bendruomenės kalbinės nuostatos. Jos susideda iš keleto komponentų ir veikia kalbinį elgesį, tačiau tiksliai nustatyti, kaip ir kiek, nėra lengva. Šiame straipsnyje norima panagrinėti nuostatas, atskiriant jas nuo elgesio, kitaip tariant, atvejus, kai nuostatos elgesio veikti negali, nes kalbos tiesiog nemokama. Tokia netipinė, net eksperimentą primenanti situacija susiklosto tarptautinio įvaikinimo atveju, kai šeimos įsivaikina vaikus iš kitos šalies ir jos kalbos nemoka.

Iš Lietuvos į užsienį jau kone porą dešimtmečių yra įvaikinama vaikų, kuriems nerandama šeimų pačioje Lietuvoje. Atvykę susipažinti su vaiku, dėl paties įvaikinimo emocinės svarbos ir

motyvų, taip pat dėl įvaikinimo procedūros kurį laiką praleidę Lietuvoje užsieniečiai dažnai tampa tikrais Lietuvos gerbėjais ir, nors niekas to daryti neįpareigoja, domisi lietuviškais papročiais, Lietuvos istorija ir kitais klausimais, bet kalbos, suprantama, neišmoksta. Šiame straipsnyje analizuojami tokiems tėviams pateiktos kiekybinės sociolingvistinės apklausos duomenys ir siekiama išsiaiškinti, kaip susijusios tėvių kalbinės nuostatos ir įvaikių gimtosios kalbos išlaikymas. Atkreiptinas dėmesys, kad su įvaikinimu susijusius duomenis gauti ypač sunku, nes įvaikinimo paslaptį saugo įstatymai. Todėl ir užsienyje bet kokie tyrimai, susiję su įvaikintais vaikais, galimi tik kviečiant savanoriškai kreiptis juos įvaikinusius asmenis, dažniausiai dėl vaikų kalbos sutrikimų, arba kviečiant jau suaugusius įvaikius, pavyzdžiui, atlikti neurolingvistinių tyrimų (plg.: Glennen 2002; Geren ir kt. 2005; Hyltenstam ir kt. 2009; Gauthier, Genesee 2011; Pallier ir kt. 2003; bet taip pat žr. Schmid 2012¹; DiGregorio 2009²; Vrobel ir kt. 2020³). Šiame straipsnyje naudota empirinė medžiaga yra dalis platesnio sociolingvistinio tyrimo, kuriame dalyvavę respondentai buvo įprastos raidos, be specifinių kalbos sutrikimų vaikus įvaikinę tėvai. Be to, apklausiamieji įsivaikinę palyginti neseniai, todėl kalbinė raida dar gerai prisimenama.

Straipsnio tikslas yra pažvelgti į kalbines nuostatas, kai jos atsijusios nuo įmanomo kalbinio elgesio, ir pateikti įžvalgų, kurios būtų aktualios ne tik kalbos tyrėjams, bet ir emigracijoje gyvenantiems lietuviams. To bus siekiama pirmiausia trumpai aptariant kalbines nuostatas ir tarptautinio įvaikinimo situaciją apskritai bei konkrečią apklausą tėviams, o vėliau analizuojant apklausos uždaruosius klausimus, susijusius su aptariama tema, ir aptariant atskiras situacijas, aiškėjančias iš atsakymų į atviruosius apklausos klausimus. Apibendrinant pateikiama įžvalgų, aktualių tipinėms diasporos situacijoms.

¹ Apie K1 atriciją ypatingomis sąlygomis.

² Etnografinis tyrimas iš edukologinės perspektyvos.

³ Plačiai tarpdalykinis veikalas apie Jungtinių Amerikos Valstijų situaciją, daugiausia iš socialinių mokslų perspektyvos.

1. KALBINĖS NUOSTATOS IR KALBINIS ELGESYS EMIGRACIJOS IR ĮVAIKINIMO SITUACIJOSE

Kalbinės nuostatos, nors apie jas dažnai kalbama, nėra paprastos tirti. Tai kompleksinis reiškiny, kurį tyrėjai stengiasi nustatyti tiek tiesioginiais, tiek netiesioginiais būdais. Nuostatų tyrėjų teigimu, kalbines nuostatas galima traktuoti kaip kognityvinių, jausminių ir elgesio komponentų sistemą (Garrett ir kt. 2003; Garrett 2010). Kognityvinis komponentas yra susijęs su tam tikrų tikrovės tiesų žinojimu, tarkime, kad mokėdamas kalbą gausiu geresnį darbą. Jausminis komponentas susijęs su jausmais nuostatų objekto klausimu, pavyzdžiui, mėgstama klausytis dainų ta kalba. Jie abu gali daryti poveikį elgesio komponentui, tarkime, dėl tokių paskatų nutariama mokytis kalbos (plg. Garrett ir kt. 2003: 3). Kalbinis elgesys gali būti suprantamas ir kaip kalbinė praktika, kalbų vartojimas.

Apie savo kalbos išlaikymą emigracijoje gyvenantys žmonės paprastai ypač susimąsto tuomet, kai gimsta vaikai ar kai jie tampa mokyklinio amžiaus. Pirmasis, gimimo, momentas yra svarbus nutarti, kokia kalba su vaikais bus kalbama, o tai ypač aktualu mišriose šeimose. Antrasis, mokyklinis, momentas dažnai būna susijęs su ilgalaikė perspektyva, kitaip tariant, emigracijoje gyvenanti jauna šeima gali nutarti grįžti prieš vaikams pradėdant lankyti mokyklą. Kitu atveju, tikėtina, šeima liks emigracijoje, iki vaikai baigs mokyklą. Suprantama, šeimų gyvenimai gali susiklostyti įvairiai, be to, pastaraisiais dešimtmečiais žmonių mobilumas yra daug intensyvesnis, tačiau šie du momentai išlieka svarbūs. Pastebėta, kad neretai emigrantai tik gimus vaikams pradeda galvoti apie savo gimtosios kalbos svarbą.

Suprantama, kad teigiamos nuostatos tam tikros kalbos atžvilgiu gali turėti teigiamos įtakos kalbos mokymuisi ar išlaikymui, o neigiamos – neigiamos įtakos. Tačiau nėra lengva nustatyti, kiek kognityvinis ir jausminis komponentai išties veikia asmenų kalbinį elgesį. Šiame straipsnyje apsiribojama tik kalbos išlaikymo klausimu. Iš ankstesnių tyrimų, kuriuos atliekant interviu būdu apklausti atkūrus Nepriklausomybę iš Lietuvos išvykę žmonės, galima susidaryti vaizdą, kad kognityvinis ir jausminis nuostatų komponentai yra teigiami lietuvių kalbos atžvilgiu ir, ypač jausminis, yra gana svarbus bent jau tiems žmonėms, kurie sutiko dalyvauti tokio

pobūdžio tyrime. Tačiau nebūtinai šie du komponentai paveikia kalbinį elgesį. Kitaip tariant, beveik visi emigracijoje gyvenantys lietuviai norėtų, kad jų vaikai mokėtų lietuvių kalbą, tačiau ne visi imasi veiksmų, o dalis net nemano, kad jų turėtų imtis, arba sutrukdo kiti veiksniai (Jakaitė–Bulbukienė 2015a, b; Ramonienė 2019b; Gudavičienė 2019; Hilbig 2019, 2020).

Į tokią skirtį šiame straipsnyje norima pažvelgti iš kitos perspektyvos. Tarptautinio įvaikinimo atveju tėviai imtis konkrečių veiksmų neturi galimybės, nes nemoka lietuvių kalbos. Tačiau, kaip jau užsiminta, įvaikinimo proceso metu jie susipažįsta su Lietuva, jaučiasi su ja susiję, nes tai įvaikių tėvynė, neretai net tampa Lietuvos gerbėjais, išmoksta keletą žodžių ar frazių lietuviškai. Tai jie daro tiek iš asmeninio intereso, tiek sąmoningai tam, kad galėtų papasakoti apie Lietuvą įvaikiams, kai jie paaugę pradės klausinėti. Taigi, sąlygos susiformuoti kognityviniams ir jausminiams nuostatų komponentams susidaro, tačiau trečiasis – realaus kalbinio elgesio – komponentas dėl to netampa įmanomas. Tiesa, reikia paminėti, kad kai kuriais atvejais įmanomas tam tikras netiesioginis kontaktas, pavyzdžiui, palaikomi ryšiai su lietuviais užsienyje.

2. ĮTĖVIŲ APKLAUSA IR NUOSTATŲ TYRIMAS

Įvaikinimo faktas yra įstatymais saugoma paslaptis, todėl surinkti tyrimo duomenis nėra lengva. Straipsnyje analizuojami apklausos duomenys buvo renkami anketą tėviams siunčiant ne tiesiogiai, o anonimiškai, per Lietuvoje akredituotas organizacijas, kurios jiems atstovauja dėl įvaikinimo procedūrų. Apklausa vykdyta 2010 m. Ji yra platesnio tyrimo dalis (žr. Ramonaitė 2011). Surinkti duomenys iš 74 Italijos šeimų, kurios iš Lietuvos įvaikino 117 vaikų. Atsakymai apdoroti programa SPSS. 1 lentelėje pateikiami duomenys apie įvaikintus vaikus pagal amžiaus grupes⁴ ir pagal tai, ar vaikas įvaikintas vienas, ar su broliais (seserimis).

⁴ Amžiaus veiksnys nėra šio straipsnio objektas, todėl detaliam aptariamas nebus, tačiau čia pateikiama apibendrinta informacija apie vaikus leidžia matyti bendrus duomenis apie įvaikintų vaikų amžių, taip pat tai, kad vaikų skaičius grupėse gana panašus.

1 LENTELĖ. Apibendrinti duomenys apie įvaikintus vaikus: amžius ir vaikų grupės

Amžius	Vaikų grupės			Iš viso
	Įvaikintas vienas	Įvaikintas su broliu / seserimi	Įvaikintas su 2 broliais / seserimis	
Iki 4,5 metų	12	10	1	23
Nuo 5 iki 6,5 metų	8	16	7	31
Nuo 7 iki 8,5 metų	9	16	6	31
Nuo 9 metų	10	12	10	32
Iš viso	39	54	24	117

Iš 1 lentelės duomenų matyti, kad du trečdaliai vaikų įvaikinti kartu su bent vienu broliu ar seserimi, taigi jie galėjo turėti pašnekovą gimtąja kalba. Taip pat matyti, kad 80 proc. vaikų įvaikinti vyresni nei penkerių metų, o tokio amžiaus kalbos sistema jau būna praktiškai susiformavusi. Nors globos įstaigų auklėtinių, ypač jose augančių nuo gimimo, kalbos raida dažnai vėluoja, artėjant arba priartėjus prie mokyklinio amžiaus ji paprastai pasiekia patenkinamą lygį. Taip pat matyti, kad apie pusė vaikų įvaikinti mokyklinio amžiaus, taigi jau įgiję rašymo lietuvių kalba pagrindus.

Anketoje buvo pateikta tiek uždaryjū klausimų su atsakymų variantais, tiek atvirųjų klausimų, į kuriuos atsakydami tėviai galėjo pateikti paaiškinimų ar komentarų (anketa sudaryta laikantis bendrųjų klausimynų sudarymo reikalavimų, žr.: Brown 2001; Milroy, Gordon 2003). Kalbinėms nuostatomis ir nuostatomis lietuvių kalbos atžvilgiu išsiaiškinti buvo formuluojami netiesioginiai klausimai. Visa anketa sudaryta iš 19 įvairios tematikos ir nevienodo ilgio klausimų, tėviams ji pateikta italų kalba (apie kitus aspektus žr. Ramonaitė 2011, 2013). Šiame straipsnyje remiamasi atsakymais į tris pagrindinius klausimus apie nuostatas, jie anketoje suformuluoti taip:

Ar svarbu, jūsų nuomone, kad jūsų vaikas (vaikai) mokėtų užsienio kalbų?

A labai svarbu B svarbu C nėra ypač svarbu D visai nesvarbu

Kodėl?.....

Ar kada nors mėginote susisiekti su Italijoje gyvenančiomis lietuvių šeimomis / asmenimis ar palaikyti ryšį su Lietuva koku nors kitu būdu?

A taip B ne Pastabos:

Jei ne, ar būtumėte norėję tai padaryti?

Ar savo šeimoje kalbate apie Lietuvą?

A niekada B kartais C dažnai Pastabos:

Taip pat atsižvelgiama į porą konkretesnių klausimų, susijusių su tėvų vertinamais vaikų kalbiniais gebėjimais. Jei įvaikinti keli vaikai, apie kiekvieną prašyta pateikti atsakymą atskirai. Šie klausimai formuluoti taip:

Tuo atveju, jei kartu įvaikinta brolių / seserų grupė, ar vaikai toliau tarpusavyje bendrauja lietuviškai? Jei ne, kada nustojo?

A taip B ne C kartais D sako kai kuriuos žodžius Pastabos:

Ar vaikas (vaikai) dar kalba / supranta lietuviškai? (Du atskiri klausimai anketoje)

- kalba / supranta
- kalba sunkiai / šiek tiek supranta
- sako kelis žodžius
- nebekalba / nebesupranta
- neaišku, nes nepasitaikė progos

Be to, buvo klausama apie pačių tėvų užsienio kalbų mokėjimą ir vartojimą. Atsakymai į šiuos klausimus pasirodė turintys įtakos tiek tėvų kalbinėms nuostatoms, tiek nusiteikimui imtis veiksmų dėl vaikų kalbų mokymosi ar lietuvių kalbos išlaikymo.

2.1. Kalbinės nuostatos ir santykis su Lietuva

Aiškinantis kalbines nuostatas buvo klausiama, ar tėviams yra svarbu, kad jų vaikas mokėtų užsienio kalbų. Beveik visiems (96 proc.) tėviams atrodė, kad užsienio kalbų mokėjimas yra labai svarbus arba svarbus. Tik keletas nurodė, kad jis nėra labai svarbus, ir niekas nepasirinko varianto „visiškai nesvarbus“. Pagrindinės nurodomos priežastys buvo tai, kad kalbos suteikia galimybę bendrauti su daugiau žmonių, kad jų reikia darbo, kultūros pažinimo ar kelionių tikslais, taip pat kad reikia mokėti bent dvi Europos kalbas. Tačiau šios teigiamos nuostatos kalbų atžvilgiu nebūtinai paveikia realų elgesį būtent lietuvių kalbos išlaikymo klausimu, nes tik kiek daugiau nei trečdalis šeimų išties palaikė ryšį su kalbančiais lietuvių kalba. Apie tam įtakos turinčius veiksnius bus rašoma vėliau.

Norėta pasiaiškinti, ar esama objektyvių veiksnių, kurie daro įtaką ryšių su Lietuva ar lietuviais palaikymui. Kadangi tėviai nėra lietuviai, taigi Lietuvoje neturi giminytės ryšių (tai galėtų veikti kaip objektyvus veiksnys, jis dažnas lietuvių diasporoje), pamėginta analizuoti kitus turimus duomenis ir išvelgti galimas koreliacijas. Nuostatos dėl kalbų vertės paprastai esti susijusios su sava kalbine praktika. Kitaip tariant, žmonės, kurie patys moka užsienio kalbų ir jas vartoja, geriau vertina tiek kalbų naudą, tiek kalbų mokymąsi ir mato didesnę prasmę jų mokytis. Tėvams paprastai būna svarbu perduoti tokį supratimą vaikams ir (ar) imtis veiksmų taip juos ugdyti (Dörnyei ir kt. 2006). Todėl pamėginta pažvelgti, ar yra susiję tėvių užsienio kalbų vartojimo praktika ir kontaktų su lietuviais palaikymas. Susiejus komentarus prie klausimo, koku būdu tėviai mėgino palaikyti ryšį su Lietuva ar bendrauti lietuviais, ir atsakymus į klausimą, ar jie būtų norėję ryšį palaikyti ir bendrauti, sudarytos ir 2 lentelėje pateikiamos tokios atsakymų grupės: norėjo ir bendravo; norėjo, bet nebendravo; norėtų bendrauti, bet tai darys galbūt ateityje; nebendravo. Prie pastarosios grupės priskirti ir tie tėviai, kurie nurodė palaikę ryšį tik su kitomis iš Lietuvos į Italiją įvaikinusiomis šeimomis.

2 LENTELE. Tėvų užsienio (t. y. ne italų) kalbų mokėjimas, vartojimas ir ryšio su lietuviais palaikymas

Bendravimas su lietuviais	Tėvų užsienio kalbų mokėjimas		
	Nė vienas nemoka, proc.	Bent vienas moka, bet nevartoja, proc.	Bent vienas moka ir vartoja, proc.
Norėjo ir bendravo	0	43	50
Norėjo, bet nebendravo	8	16	0
Galbūt vėliau	8	13	36
Iš esmės ne	84	28	14

Matyti, kad tie tėvai, kurių nė vienas nemoka jokios užsienio kalbos (12 vaikų tėvai), yra mažiausiai linkę palaikyti ryšius su lietuviais (84 proc.). O tie, iš kurių bent vienas moka ir dažnai vartoja bent vieną užsienio kalbą, labiausiai suinteresuoti palaikyti ryšį (50 proc.). Tik nedidelė jų dalis (14 proc.) ryšio palaikyti nemato didelio reikalo. Daugiau kaip trečdalis tokių tėvų (36 proc.) ir beveik trečdalis (16 ir 13 proc.) tėvų, kurie nors ir moka užsienio kalbą, bet jos nevartoja, išreiškė norą bendrauti su lietuviais arba viltį tai padaryti ateityje. Taigi, tarp tėvų užsienio kalbų mokėjimo ir jų pastangų palaikyti ryšius su Lietuva ir (ar) lietuviais esama sąryšio.

Čia reikėtų trumpai paminėti keletą su įvaikinimu susijusių ypatumų. Pirma, pagal įstatymus ketverius metus po įvaikinimo šeimos ir vaiko integracijos situacija yra stebima įvairių specialistų ir pateikiamos grįžtamojo ryšio ataskaitos į vaiko kilmės šalį, tačiau šiame straipsnyje tai nevertinama kaip ryšių palaikymas. Antra, įvaikinami vaikai yra išgyvenę tėvų palikimo, o neretai ir kitokių traumų, tad neretai visą savo praeitį iki įvaikinimo sieja su šia neigiama patirtimi ir dėl šios priežasties griežtai atsisako turėti bet kokių ryšių su kilmės šalimi ar jos žmonėmis. O vaiko psichologinė gerovė naujesiems tėvams ir vaikus stebintiems specialistams yra ypač svarbu.

Taigi, kol vaikui tai kelia didelį nerimą, įtėviai, net ir labai norėdami palaikyti ryšį su Lietuva, sąmoningai to nedaro. Tai iliustruoja ir tokie komentarai⁵:

Vaikai kol kas nenori grįžti į savo gimtąją šalį.

(Vaikų amžius įvaikinimo metu: 6 ir 7 m.; laikas po įvaikinimo: beveik 3 m.; nurodė, kad ryšių nepalaiko)

Mergaitės iki šiol negali kalbėti apie savo praeitį, taigi Lietuva kol kas yra tema, kuria galime kalbėti labai atsargiai. Mes tai gerbiame ir duosime joms laiko.

(amžius įvaikinimo metu: 6 ir 8 m.; po įvaikinimo 3 m.; nurodė, kad ryšių nepalaiko)

[Bendravome] *Tik vos grįžę iš Lietuvos. Neilgai trukus vaikas atsisakė turėti bet kokių ryšių su savo kilmės šalimi. Mes būtume norėję, kad palaikytų ryšį, ypač su daug jam padėjusiais žmonėmis, bent jau tam, kad pajustų dėkingumą. Mūsų nuomone, dėkingumo jausmas yra svarbu. Viliamės, kad tai įvyks ateityje.*

(amžius įvaikinimo metu 10,5 m.; 1,5 metų po įvaikinimo; nurodė, kad ryšius palaiko)

Niekada nemėginome [palaikyti ryšių], nors ir turime tokį troškimą. Pirmoje adaptacijos fazėje mums pagalbą teikęs šeimų centras (psichologai ir gydytojai) labai rekomendavo to nedaryti, taip pataria ir dėl kitų įvaikintų vaikų. Kad vaikas nemanytų, jog norime palaikyti neaiškius ryšius su buvusiais globos namais ir kad jam reikia susitelkti į naują gyvenimą, adaptuotis.

(amžius įvaikinimo metu 6 m.; kiek daugiau nei 3 m. po įvaikinimo; nurodė, kad ryšių nepalaiko)

2.2. Pašnekovai lietuvių kalba

Taigi viena iš svarių priežasčių, kodėl nepalaikomi ryšiai su Lietuva ar lietuviais, yra vaiko gerovė. Tai pagrįsta, daugiausia psichologinio pobūdžio priežastis. Kita svari priežastis – pašnekovų, mokančių lietuviškai, trūkumas gyvenamojoje aplinkoje. Tarptautinis įvaikinimas

⁵ Čia ir toliau vertimas straipsnio autorės.

suteikia išskirtinę progą stebėti kalbą tokioje situacijoje, kai staiga visiškai nustojama kalbėti gimtąja kalba ir pradedama kalbėti kita kalba (Glennen 2002; Pallier ir kt. 2003; Snedeker ir kt. 2007; Hyltenstam ir kt. 2009). Tačiau nemažai vaikų buvo įvaikinti kartu su broliais ar seserimis, taigi galima pažvelgti, ar jie kalba lietuviškai tarpusavyje (žr. 3 lentelę).

3 LENTELE. Kartu įvaikintų brolių (seserų) bendravimo lietuvių kalba dažnis

Kartu įvaikinti vaikai	Ar tarpusavyje kalba lietuviškai?			
	Taip	Ne	Kartais	Sako keletą žodžių
2 broliai / seserys	–	48	–	6
3 broliai / seserys	3	18	3	–

Iš atsakymų matyti, kad tik 2 po tris vaikus įvaikinusios šeimos yra pastebėjusios vaikus šnekantis lietuvių kalba. Štai jų komentarai atsakant į šį klausimą:

Dažnai lietuviškai šnekasi tada, kai pykstasi ir nenori, kad mes suprastume, ką jie sako.

(amžius įvaikinimo metu: 11, 10 ir 9 m.; 5 mėn. po įvaikinimo)

Kas mėnesį vis rečiau.

(amžius įvaikinimo metu 11, 8,5 ir 6 m.; 9 mėn. po įvaikinimo)

Iš šių ir kitų brolius ar seseris įvaikusių šeimų komentarų galima susidaryti vaizdą, kad tik trijų vyresnio amžiaus vaikų grupė kiek ilgiau išlaiko lietuvių kalbą. Labai dažnai šeimos kaip laiką, kai vaikai nustojo šnekėtis lietuviškai, įvardijo pora ar kelis mėnesius. Net ir darant prielaidą, kad vaikai tėvams negirdint lietuviškai ar iš dalies lietuviškai šnekėjosi kiek ilgiau, duomenys rodo, kad broliai ar seserys lietuvių kalbą tarpusavio kalboje išlaiko ne daugiau nei metus. Kai kuriais atvejais vaikai naująja kalba tarpusavyje ima kalbėti vos atvykę į Italiją, tai nurodo labai nemaža dalis šeimų. Nors tai gali skambėti keistai ir suprantama, kad tuo metu vaikai italų kalbos dar gerai nemoka, tačiau stengiasi ją kalbėti, ir tai daro veikiausiai dėl tų pačių

psichologinių priežasčių ir didelio noro kuo greičiau integruotis ir įsitraukti į naują gyvenimą. Tai rodo ir tokie šeimų komentarai:

Nebekalbėjo lietuviškai nuo to momento, kai išlipo iš lėktuvo. Niekas iš giminių (seneliai, dėdės, tetos) nėra girdėję jų išstariant nė žodžio lietuviškai.

(amžius įvaikinimo metu 6 ir 8 m.; 3 m. po įvaikinimo)

Kai sugrįžome į Italiją, beveik iškart nustojo [šnekėti lietuviškai], neilgai trukus jau ir tarpusavyje šnekėjosi itališkai.

(amžius įvaikinimo metu 6,5 ir 3,5 m.; 4 m. po įvaikinimo)

Po šešių mėnesių [atsakymas į klausimą, kada nustojo].

(amžius įvaikinimo metu 9, 8 ir 7 m.; beveik 2 m. po įvaikinimo)

Tarpusavyje truputį šnekėjosi lietuviškai, kokias 2–3 savaites po atvykimo į Italiją.

(amžius įvaikinimo metu 8 ir 7 m.; kiek daugiau nei 1 m. po įvaikinimo)

Iškart pradėjo kalbėti itališkai apleisdami lietuvių kalbą. Deja, mes negalime palaikyti su jais pokalbio lietuviškai.

(amžius įvaikinimo metu 7 ir 5 m.; 3,5 m. po įvaikinimo)

Vienoje įvaikinusioje šeimoje vienas iš tėvų yra lietuvis. Ši šeima pateikė tokį komentarą: *tarpusavyje kalbėti lietuviškai nustojo maždaug po 6 mėnesių, bet šeimoje kilmės kalbą išlaikome* (amžius įvaikinimo metu 6 ir 5 m.; beveik metai po įvaikinimo). Taigi, iš duomenų matyti, kad įvaikinusiose šeimose lietuvių kalba nėra išlaikoma net ir tais atvejais, kai šeimoje esama lietuvių gimtakalbių. Įvairaus amžiaus (net ir vyresnio) kartu įvaikinti ir iki įvaikinimo, suprantama, lietuviškai kalbėję tarpusavyje broliai ar seserys gana greitai pereina prie dominuojančios aplinkos kalbos taip pat ir bendraudami tarpusavyje.

Kaip jau minėta, tėviai paprastai lietuvių kalbos nemoka, todėl vaikams reikėtų pašnekovų už šeimos ribų. Lietuvių bendruomenių Italijoje yra, bet tik didesniuose centruose ar gausiau lietuvių gyvenamose vietovėse, pavyzdžiui, Milane, Romoje, Toskanoje. Toliau nuo centrų, kitose vietovėse gyvenančios šeimos galimybės dalyvauti šių bendruomenių veikloje neturi. Tačiau buvo tokių, kurios dėjo pastangas šias bendruomenes susirasti ir nuvesti vaikus į jų rengiamus susitikimus. Pvz.:

Esame Milano lietuvių bendruomenės nariai ir neretai dalyvaujame lietuviškose šv. Mišiose.
(amžius įvaikinimo metu 6,5 m.; beveik 5 m. po įvaikinimo)

Lankydamis lietuvių kalbos mokyklą prie valstybės ambasados Romoje susipažinome su lietuvių kilmės šeima, gyvenančia Italijoje dėl darbo. Užsimezgė draugiški santykiai, o daugkart susitinkant per įvairius vaikų spektaklius, koncertus, kartu švenčiant religines šventes, kartu leidžiant laiką gryname ore jie dar labiau sutvirtėjo.
(amžius įvaikinimo metu 8 m., 3 metai po įvaikinimo)

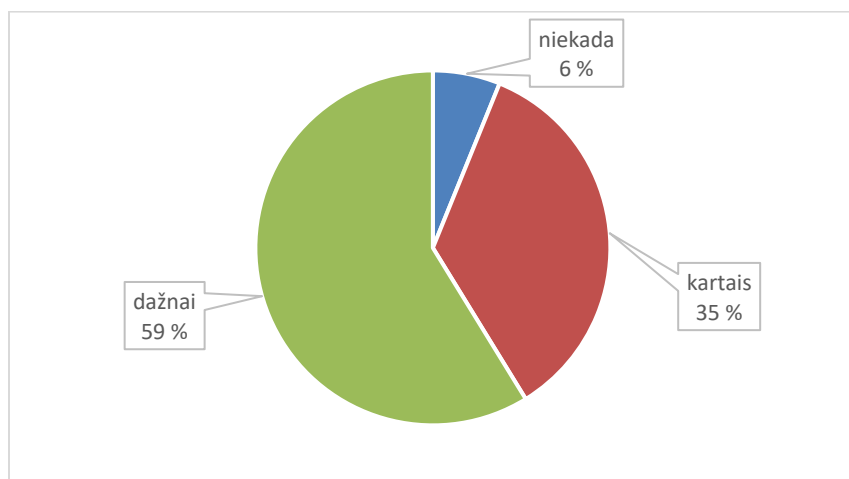
Ne visos pastangos rasti lietuvių iš tiesų padeda išlaikyti ryšį su kalba, pavyzdžiui, vieni tėviai nurodė bendraujantys su mišria šeima, tačiau joje lietuvė motina su savo vaikais kalbasi itališkai.

2.3. Jei nėra pašnekovų

Taigi paprastai susiklosto tokia situacija, kad tėviai su vaikais lietuviškai kalbėti negali, įvaikintas vaikas ar brolių ir seserų grupė po kurio laiko nustoja tarpusavyje kalbėtis lietuviškai, o pašnekovai už šeimos ribų neprieinami arba su jais nėra kaip dažnai susisiekti. Nors įvaikinusioms šeimoms lyg ir neturėtų per daug rūpėti vaikų kilmės šalis, vis dėlto jos labai dažnai jaučiasi išskirtinai susijusios su Lietuva. Įvaikinimas iš esmės pakeičia ne tik vaikų, bet ir tėvų, taip pat ir visos giminės gyvenimus, tai būna ilgai lauktos svajonės turėti vaikų įgyvendinimas, iš to kyla didelė pagarba ir dėkingumas vaikų kilmės kraštui. Žinoma, šeimos būna suinteresuotos

greitu vaikų prisitaikymu prie naujosios aplinkos, rūpinasi, kad jie greitai išmoktų italų kalbą ir apsiprastų, tačiau neretai naujieji tėvai jaučia pareigą ir bent kiek palaikyti vaikų lietuviškąją tapatybę.

Nesant konkrečių pašnekovų, tėvai imasi kitų įmanomų priemonių. Pavyzdžiui, viena šeima nurodė siūlantį jaunesnio amžiaus vaikams pasižiūrėti lietuviškų animacinių filmukų. Anketoje buvo pateiktas dar vienas netiesioginis su lietuviško tapatumo išlaikymu susijęs klausimas – „Ar šeimoje kalbama apie Lietuvą?“. Kaip matyti iš 1 pav., daugiau nei pusė šeimų nurodė apie Lietuvą kalbančios dažnai, labai nemaža dalis šeimų apie vaikų kilmės šalį kalbasi kartais. Lietuvos savo šeimoje nemini tik visai nedidelė dalis.



1 PAV. Atsakymai į klausimą „Ar šeimoje kalbama apie Lietuvą?“

Pateikdami komentarus prie šio klausimo tėvai labai dažnai nurodė, kad taip siekia išlaikyti bent kokį saitą su Lietuva, dažnai nejučia prisimena Lietuvoje kartu praleistą laiką arba vaikai pasakoja vaikystės prisiminimus. Vyresnius įvaikius papasakoti apie Lietuvą paskatina tėviai, jie paragina prisiminti žodžių ar lietuviškų patiekalų. Mažesnius vaikus įsivaikinę tėvai stengiasi patys pasakoti, ką žino apie lietuviškus papročius ir pan. Labai dažnai norima važiuoti į Lietuvą. Ypač teigiamas nuostatas Lietuvos atžvilgiu atskleidžia tokie komentarai:

Ji liko mūsų širdyje, mums suteikė džiaugsmą – mūsų mažylį. Žmonės malonūs ir pagarbūs. Pažadėjau vaikui, kad vos paaugs, grįšime į Vilnių (labai gražus miestas).

(amžius įvaikinimo metu 2,5 m.; beveik 4 m. po įvaikinimo)

Tai mūsų vaikų, taigi ir mūsų tėvynė.

(amžius įvaikinimo metu 6 ir 4,5 m.; 3 m. po įvaikinimo)

Lietuvą minime kalbėdami apie visokius dalykus, apie maistą, sportą, mokyklą, žmones, apie viską, bet mano sūnaus širdis jau itališka.

(amžius įvaikinimo metu 8,5 m.; 3 metai po įvaikinimo)

Kalbame, gaminame tradicinius patiekalus, jau buvome trumpų atostogų tose vietose, kur pirmą kartą pasimatėme.

(amžius įvaikinimo metu 10 m.; 1,5 m. po įvaikinimo)

Prisimename kai kurias kartu praleistas akimirkas arba kalbame išgirdę per radiją žinias (apie sportą ar kt.), kai paminima Lietuva. Kai žiūrime į žemėlapi, pirmiausia susirandame Lietuvą ir Vilnių.

(amžius įvaikinimo metu 7 ir 4 m.; 5 metai po įvaikinimo)

Kalbame beveik kasdien, nes dabartinį gyvenimą jis neišvengiamai sieja su praeitimi ir taip prisimena vaikystės įpročius, kai gyveno įvairiose šeimose. Daug nemalonių prisiminimų iš vienos šeimos, bet ir gražios akimirkos iš kitos globėjos šeimos <...>. Sako, kad norėtų grįžti jų aplankyti.

(amžius įvaikinimo metu 8 m.; 3 m. po įvaikinimo)

Mūsų sūnus Lietuvoje turi seserį, kurią labai myli, dažnai apie ją kalbamės. Dažnai prisimena Lietuvos papročius, kartais ir prifantazuoja, lygina buvusį gyvenimą su gyvenimu Italijoje, kur labai greitai prisitaikė.

(amžius įvaikinimo metu 7 m.; beveik 3 m. po įvaikinimo)

Iš apklausos duomenų matyti, kad galbūt ne visos, bet tikrai didelė dalis šeimų Lietuvą vertina teigiamai ir stengiasi šias nuostatas įdiegti ir savo lietuvių kilmės vaikams. Nors, kaip jau minėta, įvaikinimo atveju pasitaiko situacijų, kai kilmės šalies nenori prisiminti patys vaikai dėl savo neigiamos patirties, šeimos, padedamos specialistų, stengiasi padėti jiems palaipsniui priimti savo šaknis, nes tai svarbu ir psichologinei vaiko sveikatai.

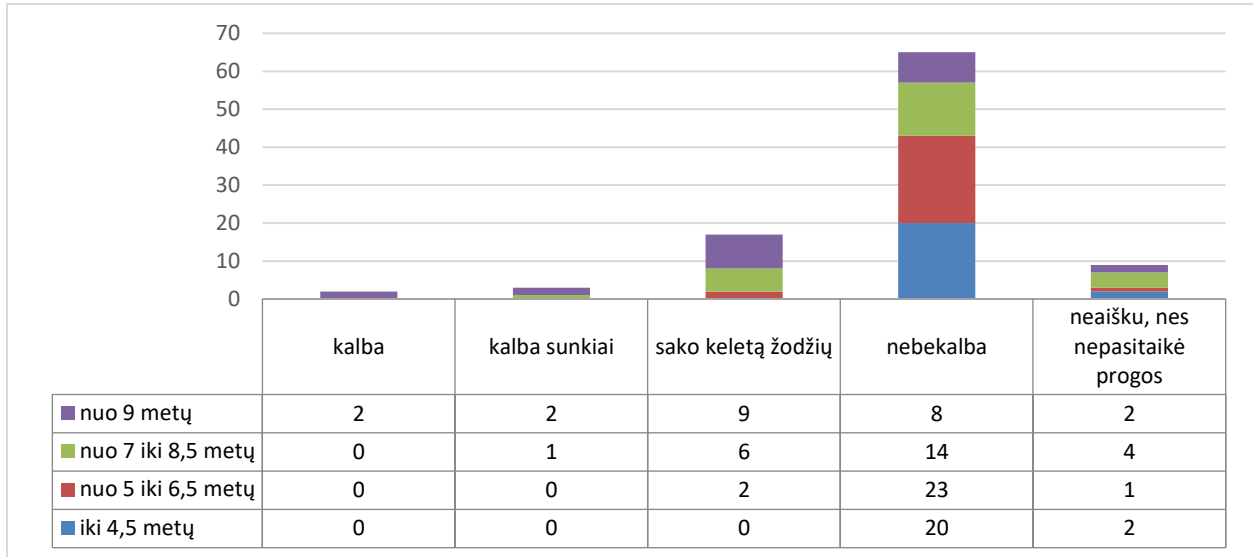
2.4. Kas lieka iš lietuvių kalbos praėjus daugiau nei metams?

Iki šiol aptartos tėvų nuostatos užsienio kalbų ir Lietuvos atžvilgiu rodo, kad didžioji dalis jų yra nusiteikę labai ar labiau teigiamai. Dalis šeimų mėgina ieškoti vaikams gimtakalbių pašnekovų ar kitaip stengiasi, kad jie palaikytų santykį su kalba ir ryšius su Lietuva. Tai padaryti nėra lengva. Jau aptariant brolių ir seserų grupių įvaikinimą išaiškėjo, kad lietuviškai naujoje šalyje pasišnekama geriausiu atveju kelis mėnesius. Anketoje buvo pateiktas ir klausimas apie tai, kaip tėviai vertina vaikų turimus lietuvių kalbos kalbėjimo ir šios kalbos supratimo gebėjimus. Suprantama, tėvai, nemokantys kalbos ir galbūt neturėję jokių galimybių susitikti su lietuvių kilmės žmonėmis, to negali tiksliai įvertinti, tad buvo įtrauktas ir atsakymo variantas „neaišku, nes nepasitaikė progos“. Tie, kurie visgi pasirinko kitus atsakymo variantus, tikėtina, turi tam pagrindo. Vis dėlto pabrėžtina, kad tai deklaruojami vaikų kalbiniai gebėjimai.

Toliau pateikiamuose 2 ir 3 pav. neįtraukti duomenys apie tuos vaikus, kurie įvaikinti neseniai, t. y. nuo įvaikinimo nėra praėję metai⁶. Duomenys pateikiami pagal tas pačias vaikų amžiaus grupes, tai absoliutieji skaičiai. Kaip matyti iš 2 pav., tik kelių vyresnių įvaikių tėviai nurodė, kad jie praėjus daugiau nei metams po įvaikinimo lietuviškai „kalba“ (N = 2) arba „kalba sunkiai“ (N = 3). Absoliuti dauguma visų amžiaus grupių vaikų (N = 65) nebekalba lietuviškai. Prie jų, manytina, galima priskirti ir tuos, kurie „sako keletą žodžių“ (N = 17), nes tai išties tik keletas elementarių žodžių, pavyzdžiui, *duona, pienas, arbata*, kuriuos įvaikinimo laikotarpiu dar

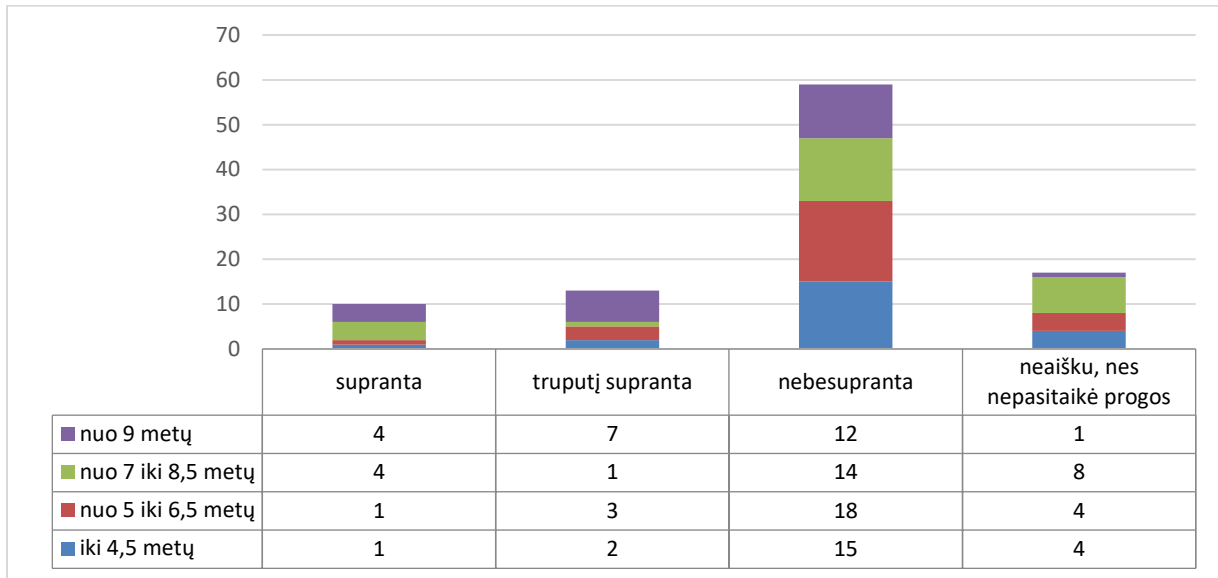
⁶ Pagal apklausos rezultatus, yra 18 vaikų, kurie buvo įvaikinti prieš mažiau nei metus (į 9 šeimas), 12 iš jų mokyklinio amžiaus. Kiekybiškai tai nėra labai reprezentatyvu, tačiau apie 5 vaikus nurodyta, kad jie lietuviškai kalba, apie 6 – kad nebekalba.

Lietuvoje išmoko tėviai ir kuriuos toliau šeimoje vartoja. Natūralu, kad tarp tuos kelis žodžius temokančių vaikų yra ir vyresnių, kurie įvaikinimo metu gerai mokėjo lietuviškai.



2 PAV. Atsakymai į klausimą „Ar vaikas kalba lietuviškai?“ (praėjus daugiau nei metams po įvaikinimo, pagal amžiaus grupes, absoliutieji skaičiai)

Tėvų vertinimą, kiek vaikai lietuvių kalbą supranta, galima matyti 3 pav. Supratimo gebėjimus tėvai vertina gerėliau nei kalbėjimo, tačiau iš esmės labai panašiai. Absoliuti dauguma (N = 59) visų amžiaus grupių vaikų po daugiau nei metų nuo įvaikinimo lietuvių kalbos nebesupranta. Kiek daugiau ir įvairesnio amžiaus vaikų, tėvų manymu, lietuviškai „supranta“ (N = 10) ar „truputį supranta“ (N = 13). Didesnė dalis, lyginant su kalbos produkavimu, neturėjo progos patikrinti pasyvaus kalbos mokėjimo (N = 17).



3 PAV. Atsakymai į klausimą „Ar vaikas supranta lietuviškai?“ (praėjus daugiau nei metams po įvaikinimo, pagal amžiaus grupes, absoliutūs skaičiai)

Suprantama, kad apklausos duomenys parodo tėvių nuomonę, jų deklaruojamus vaikų kalbos gebėjimus, o tikrosios vaikų kalbinės kompetencijos nebuvo tikrinamos. Vis dėlto labai panašūs atsakymai gauti iš skirtingų šeimų: įvaikinusių nevienodą skaičių vaikų; įvaikinusių skirtingo amžiaus vaikus; teikusius atsakymus nuo įvaikinimo praėjus skirtingam laikui. Kaip aiškėja, esminiai pokyčiai įvyksta per pirmuosius kelis gyvenimo kitoje šalyje mėnesius, daugiausia – per metus. Po metų imtis veikslių, kurie padėtų išsaugoti vaiko gimtąją kalbą, jau per vėlu. Tai puikiai rodo ir šis vienos šeimos pateiktas atsakymas:

Po pirmųjų mokslo metų sužinojome, kad mokykloje yra galimybė mokytis gimtosios kalbos, mokytoja – lietuvė. Sutikome, bet, deja, buvo per vėlu, nes vaikas nieko nebeprisiminė. Ir iki šiol neprisimena <...>. Jei lietuvių kalbos būtų pradėjęs mokytis nuo pirmųjų gyvenimo Italijoje metų, greičiausiai nebūtų visko pamiršęs ir šiandien savo gimtąją kalbą tikrai mokėtų. Gaila!!!

(amžius įvaikinimo metu 7 m.; beveik 3 metai po įvaikinimo)

APIBENDRINIMAS IR DISKUSIJA

Vaikus iš Lietuvos įvaikinusių tėvų apklausos rezultatai rodo, kad kalbinių nuostatų kognityvinis komponentas iš esmės veikia – beveik visos šeimos kalbos mokėjimą laiko svarbiu. Veikia ir jausminis veiksnys – vaikus įvaikinusių tėvų nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu yra labai teigiamos. Kaip atskleidžia atsakant į netiesioginius klausimus pateikti komentarai, jausminis komponentas net itin stiprus – įvaikinusios šeimos yra neatsiejamai susijusios su Lietuva, šiam kraštui jaučia pagarbą ir dėkingumą. Kalbinio elgesio komponentas tarptautinio įvaikinimo atveju negali veikti, kitaip tariant, tėvai negali kalbėtis su įvaikintais vaikais jų kilmės kalba. Visgi matyti, kad pirmieji du komponentai – kognityvinis ir jausminis – tokie stiprūs, jog kai kuriais atvejais šeimos imasi tam tikrų veiksmų, kurie leistų palaikyti vaiko kilmės kalbą: ieško bendruomenių ar lietuvių savo gyvenamosiose vietovėse, vyresnius vaikus ragina prisiminti Lietuvą ir lietuviškus žodžius, mažesniesiems apie Lietuvą pasakoja patys. Apskritai į tai labiau linkę kitų užsienio kalbų mokantys ir jas vartojantys tėvai.

Tačiau, nepaisant gerų norų ir pastangų, vaikai per mažiau nei metus kalbą pamiršta. Net jei turi lietuviškai kalbėti gebantį pašnekovą, t. y. yra įvaikinti kartu su broliais ar seserimis, iškart arba po kelių mėnesių nebesišneka lietuviškai tarpusavyje. Neretai vaikai atsisako turėti ką nors bendra su kilmės šalimi, taigi ir su lietuvių kalba, o tai lemia praeityje patirtos psichologinės traumos. Tikėtina, kad pagaliau patekus į ramią šeimos aplinką ir gaunant reikiamą specialistų pagalbą traumas gali būti bent iš dalies įveiktos, tačiau tai trunka ne vienus metus ir per tą laiką kalbos įgūdžiai visiškai prarandami.

Šie apklausos rezultatai turi tam tikrų panašumų su diasporoje gyvenančių lietuvių vaikų situacija. Čia analizuoti duomenys apie vaikus, kurie išvykdami iš Lietuvos mokėjo lietuvių kalbą (kelių mažesnių vaikų kalbos raida nesiekė amžiaus normos), apie pusę jų net buvo išmokę lietuviškai rašyti. Taigi daugiausia buvo kalbama apie mokėtos kalbos įgūdžių išlaikymą, bet jis kitos kalbos apsuptyje, pasirodo, yra labai trumpalaikis. Lietuvių diasporos tyrimai rodo, kad net ir vienatautėse lietuvių šeimose, gyvenančiose svetur, broliai ar seserys neretai tarpusavyje ima vartoti aplinkos kalbą, nors šeimose ir kalbama lietuviškai (Hilbig 2020). Taigi išvykstant gyventi

svetur net su mokyklinio amžiaus vaikais vertėtų pamąstyti apie sąlygas ir šeimos kalbų vadybą, kuri padėtų jiems kalbą išlaikyti, jei norima tai padaryti.

Vien palankaus tėvų nusiteikimo lietuvių kalbos ar apskritai kalbų atžvilgiu, t. y. teigiamai veikiančių kognityvinio ir jausminio nuostatų komponentų, nepakanka. Jei tėvai ir vertina praktinę kalbų mokėjimo naudą, supranta gimtosios kalbos išlaikymo svarbą vaiko tapatybės formavimuisi, yra labai teigiamai nusiteikę Lietuvos ir lietuvių kalbos atžvilgiu ir net imasi tam tikrų veiksmų ryšiui su lietuviais palaikyti, bet nedaro įtakos vaikų kalbai savo elgesiu (tarptautinio įvaikinimo atveju kalbos nemoka), kalbos išlaikyti neįmanoma. Net vyresnio mokyklinio amžiaus vaikų, kuriems lietuvių kalba yra gimtoji, kitos kalbos apsuptyje per metus laiko kalbinės kompetencijos kone visiškai sunyksta. Būtent kalbinio elgesio komponentas yra būtinas, kad emigracijoje gyvenančios vienatautės, o ir mišrios, šeimos suteiktų vaikui dovaną kalbėti lietuviškai ir būti dvikalbiam, o ne vienakalbiam, kalbančiam kita nei tėvų gimtoji kalba.

LITERATŪRA

- Blažienė Agnė 2016: Lietuvių kalbos gramatinių ypatybių įsisavinimo anglų kalbos aplinkoje sunkumai. – *Bendrinė kalba* 89. Prieiga internete:
<http://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/176/193>.
- Brown James Dean 2001: *Using Surveys in Language Programs*, Cambridge: Cambridge University Press.
- DiGregorio Daniela 2009: *The Phenomenon of International Adoption with a Focus on Second Language Acquisition: A Case Study of Internationally Adopted Children and Adolescents from Russia*: PhD thesis, Indiana University of Pennsylvania.
- Dörnyei Zoltán, Csizér Kata, Németh Nóra 2006: *Motivation, Language Attitudes and Globalisation: A Hungarian Perspective*, Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters.
- Garrett Peter 2010: *Attitudes to Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett Peter, Nikolas Coupland, Angie Williams 2003: *Investigating Language Attitudes*, Cardiff: University of Wales Press.

- Gauthier Karin, Genesee Fred 2011: Language Development in Internationally Adopted Children: AA Special Case of Early Second Language Learning. – *Child Development* 82(3), 887–901.
- Geren Joy, Snedeker Jesse, Ax Laura 2005: Starting Over: A Preliminary Study of Early Lexical and Syntactic Development in Internationally Adopted Preschoolers. – *Seminars in Speech and Language* 26(1), 44–53.
- Glennen Sharon 2002: Language Development and Delay in Internationally Adopted Infants and Toddlers. A Review – *American Journal of Speech-Language Pathology* 11, 333–339.
- Gudavičienė Eglė 2019: Oslo lietuvių kalbų mokėjimas ir kalbinis elgesys. – *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*, sud. M. Ramonienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 149–182.
- Hilbig Inga 2019: Dvikalbystė Oslo lietuvių šeimose. – *Emigrantai: kalba ir tapatybė II*, sud. M. Ramonienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 183–241.
- Hilbig Inga 2020: Nedarnioji vaikų dvikalbystė mišriose emigrantų šeimose. – *Taikomoji kalbotyra* 14, 1–20. DOI: <https://doi.org/10.15388/T>.
- Hyltenstam Kenneth, Bylund Emanuel, Abrahamsson Niclas 2009: Dominant-language Replacement: The Case of International adoptees. – *Bilingualism: Language and Cognition* 12(2), 121–140.
- Jakaitė-Bulbukienė Kristina 2015a: Lietuvių kalbos išlaikymą emigrantų šeimoje lemiantys veiksniai: JAV atvejis. – *Taikomoji kalbotyra* 7. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17495>.
- Jakaitė-Bulbukienė Kristina 2015b: Šeimos kalbų politika ir vadyba. – *Emigrantai: kalba ir tapatybė*, sud. M. Ramonienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 67–114.
- Milroy Lesley, Gordon Matthew 2003: *Sociolinguistics: Method and Interpretation*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Pallier Christophe, Dehaene Stanislas, Poline Jean-Baptiste, LeBihan Denis, Argenti Anne Marie, Dupoux Emmanuel, Mahler Jacques 2003: Brain Imaging of Language Plasticity in Adopted Adults: Can A Second Language Replace the First? – *Cerebral Cortex* 13, 155–161.
-

- Ramonaitė Jogilė Teresa 2011: Į Italiją įvaikintų vaikų kalba tėvių žvilgsniu. – *Kalbotyra* 63(3), 40–58.
- Ramonaitė Jogilė Teresa 2013: Antrosios kalbos įsisavinimas natūralioje aplinkoje: įvaikinimo Italijoje atvejais. – *Taikomoji kalbotyra* 2. Prieiga internete:
<https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17262/16428>.
- Ramonienė Meilutė (sud.) 2015: *Emigrantai: kalba ir tapatybė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė Meilutė (sud.) 2019a: *Emigrantai: kalba ir tapatybė. II*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė Meilutė 2019b: Family and the Maintenance of the Heritage Language: The Case of Lithuanian Diaspora. – *Politique Linguistique familiale/Family Language Policy. Enjeux dynamiques de la transmission linguistique dans un contexte migratoire. Dynamics in Language Transmission Under a Migratory Context*, sud. Sh. Haque, F. Le Lièvre, Munich: LINCOM, 135–158.
- Schmid Monika S. 2012: The Impact of Age and Exposure on Bilingual Development in International Adoptees and Family Migrants: A Perspective from Holocaust Survivors. – *Linguistic Approaches to Bilingualism* 2(2), 177–208. DOI:
<https://doi.org/10.1075/lab.2.2.03sch>.
- Snedeker Jesse, Geren Joy, Shafto Carissa L. 2007: Starting Over: International Adoption As A Natural Experiment in Language Development. – *Psychological Science* 18(1), 79–87.
- Vaisėtaitė Eglė 2020: Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodyno dydis ir atricijos požymiai. – *Taikomoji kalbotyra* 14, 116–132. DOI: <https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2020.14.9>.
- Vrobel Gretchen Miller, Emily Helder, Elisha Marr (eds.) 2020: *The Routledge Handbook of Adoption*, Abingdon, Oxon–New York, NY: Routledge.

Gauta 2021 04 19

Priimta 2021 09 07

LANGUAGE ATTITUDE AND LANGUAGE BEHAVIOUR:
THE IMPACT OF WHICH IS STRONGER?
STUDY OF INTERNATIONAL ADOPTION SITUATION AND LINKS WITH EMIGRATION

Summary

Language attitudes that are considered to be an important factor in language maintenance as they impact language behaviour. The paper analyses language attitudes in a particular setting of international adoption and this gives an opportunity to separate the cognitive and affective components of language attitudes from the behavioural component as the adoptive parents do not know the mother-tongue of their children. The data is taken from a sociolinguistic survey to the adoptive Italian parents of Lithuanian children. The respondents are 74 families and the information provided concerns 117 children adopted from Lithuania at different ages, the great majority over the age of 5, therefore with fully developed first language skills, about half also literate in their L1. Two thirds of the children were adopted together with at least one sibling.

The paper analyses the declared language attitudes, the language practices (knowledge and use of foreign languages) of the adoptive parents and the relation to efforts of maintaining some kind of link to Lithuanian. The results show that families where at least one parent knows and uses at least one foreign language are more likely to take initiative in maintaining links. However, in the situation of adoption, i. e. children with experience of abandonment trauma, this is sometimes postponed due to psychological well-being of the child.

Another aspect that is considered is the maintenance of Lithuanian in groups of siblings. The data shows that only groups of three siblings of older age (about 10 years old) maintain Lithuanian speaking among themselves for longer than a couple of months after the arrival to the country of the new life. In this case when no interlocutors in the mother-tongue are available for the children within the family, the adoptive parents put other efforts to maintain at least some links. For instance, contacting local Lithuanian communities or at least talking to the children about Lithuania. The open questions of the survey reveal greatly positive attitudes of the adoptive

parents towards Lithuania, they consider this country to be of great importance in their lives via adoption.

Despite the general very positive language attitudes of the adoptive parents both towards languages in general and towards Lithuanian and Lithuania as they hold it particularly dear, the children do not maintain the Lithuanian language. This shows in a very evident way how the cognitive and affective components of language attitudes, no matter how strong and positive they might be, when separated from the behavioural component, i. e. not speaking the language to the children, result in complete language loss within a such short period of time as one year. The situations described have resemblance with some language situations in case of emigration, a topic of great importance for Lithuanians in the recent decades, baring exactly this difference that the emigrated Lithuanian parents do have the ability to speak their mother-tongue to the children but sometimes are reluctant to do so or give up trying.

KEYWORDS: language attitudes, maintenance of Lithuanian, international adoption, language behaviour.

JOGILĖ TERESA RAMONAITĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
jogile-teresa.ramonaite@lki.lt